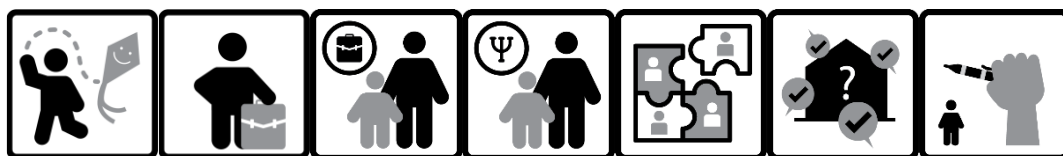

Odborné postupy

v pedagogickej a poradenskej praxi

Dieťa so sluchovým postihnutím

Kompetenčný rámec:

ZARIADENIE	CŠPP
ODBORNÍ ZAMESTNANCI	špeciálny pedagóg, psychológ, sociálny pedagóg
VEKOVÁ KATEGÓRIA	predškolský vek a 1. stupeň ZŠ
FORMA	individuálna
VYPRACOVALA	Mgr. Marta Borovská
DÁTUM	august 2021
KONZULTANTKA	Mgr. Jana Antalová

Dieťa so sluchovým postihnutím

Úvod do problematiky

Sluchové postihnutie (ďalej SP) je úplná alebo čiastočná strata sluchu. Svetová zdravotnícka organizácia (ďalej SZO, 2011) zaraďuje SP na druhé miesto z hľadiska závažnosti postihnutia. SP neznamená „len“ poškodenie sluchu. Dôsledky sa môžu prejavíť vo viacerých, často aj vo všetkých oblastiach osobnosti, negatívnym spôsobom ovplyvňovať poznávaciu, ale aj emocionálnu oblasť SP dieťaťa. V oblasti kognitívnej môže spôsobovať sťažené získavanie informácií, čo môže viesť k zjednodušenému, resp. deformovanému vnímaniu sveta. V oblasti sociálnej predstavuje obmedzenia v nadväzovaní sociálnych kontaktov, spôsobujúcich spoločenskú izoláciu. Psychologické dôsledky sa zvyknú prejavíť emocionálnym stresom, afektívnymi reakciami. SP dokáže zásadne ovplyvniť schopnosť dieťaťa osvojiť si hovorenú reč a vzdelávať sa cestou verbálnej komunikácie. Včasná starostlivosť je preto kľúčom k úspešnému napredovaniu SP.

Základné princípy

Dieťa so SP je nepočujúce, nedoslýchavé alebo s kochleárnym implantátom (KI). Špeciálnopedagogická starostlivosť o deti so SP sa riadi princípmi, ktoré ovplyvňujú celý výchovno-vzdelávací proces. Zohľadňujú sa najmä nasledujúce okolnosti:

- vek, kedy dieťa prišlo o sluch – v prelingválnom období (pred vývinom reči) alebo v postlingválnom období (po vývine reči),
- typ a stupeň SP dieťaťa,
- rovnocennosť SP dieťaťa (bez pridruženého mentálneho postihnutia) s počujúcim dieťaťom toho istého veku, t. j. má rovnaké dispozície na intelektový a osobnostný vývin ako dieťa zdravé, no realizácia týchto predpokladov je z dôvodu komunikačnej bariéry sťažená.

Pri práci s dieťaťom so SP sa vyžaduje:

- odborná lekárska starostlivosť – otorinolaryngologická (ORL), foniatrická,
- využívanie kompenzačných pomôcok (načúvací aparát, kochleárny implantát),
- vo vzdelávaní – špeciálnopedagogický prístup a špeciálnopedagogickú podporu,
- individuálna logopedická starostlivosť, sluchová výchova,
- odborná starostlivosť prostredníctvom poradenských zariadení pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením (ZZ),
- vytvorenie funkčnej komunikácie – komunikačný systém (spôsob komunikácie, napr. posunkový jazyk, prstová abeceda, odzeranie, hovorená reč, prípadne ich kombinácia a pod.),
- včasné podchytenie a začatie efektívnej rehabilitácie SP,
- podpora rodiny.

Ciele

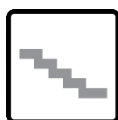
Všeobecným cieľom v starostlivosti o dieťa so SP je poskytovať všestrannú podporu pri harmonickom rozvoji jeho osobnosti.

Ciele špeciálnopedagogickej starostlivosti:

- Napomáhať nadobúdanie primeraných komunikačných, reedukačných a kompenzačných kompetencií a osobnostných predpokladov, aby dieťa plnohodnotne vnímalo a prežívalo vlastný život a vybudovalo si nezávislú existenciu.
- Nachádzaním adekvátnej formy komunikácie s dieťaťom (verbálnej, neverbálnej, cestou posunkového jazyka alebo iným spôsobom) a vytvorením komunikačného systému dosahovať adekvátny spôsob dorozumievania, prijímania, spracovania a odovzdávania informácií.
- Odstraňovaním komunikačnej bariéry predchádzať vzniku psychických porúch a negatívnych emocionálnych stavov.
- Zvyšovaním úrovne socializácie dieťaťa eliminovať jeho sociálne vylúčenie vyplývajúce z nepochopenia okolia, sociálnu depriváciu a osamelosť vo svete počujúcich.
- Dosahovať maximálny rozvoj predpokladov dieťaťa k efektívnej komunikácii prostredníctvom vhodne zvoleného komunikačného systému.
- Eliminovať problémy vo vzdelávaní dieťaťa – najmä v oblasti komunikačných schopností, rozvíjaním slovnej zásoby (aktívnej/pasívnej), skvalitňovaním impresie a expresie reči.

Postup riešenia

Súčasná legislatíva ukladá povinnosť vykonávať u novorodencov skrínigové vyšetrenie sluchu skrínigovým prístrojom najneskôr v tretí deň života. Cieľom je rýchlo a jednoducho zistiť, či existuje podozrenie, že by dieťa mohlo mať SP. Dieťaťu, ktoré neuspelo pri novorodeneckom skrínigu sluchu, bolo odporúčané sledovanie otorinolaryngológom až do stanovenia diagnózy.

Tento postup umožňuje podchytiť určité množstvo detí s vrodenu SP. Nie všetky poruchy je však možné odhaliť takto zavčas. Ide o poruchy, ktoré vznikajú v neskoršom veku, najčastejšie vplyvom rôznych ochorení (zápaly, nesprávne aplikovaná liečba a pod.), tzv. získané SP. Na diagnostike sa podieľajú lekári špecialisti z oblasti ORL a foniatrie.

Po diagnostikovaní SP odbornú starostlivosť prevezme tím odborných zamestnancov poradenského zariadenia pre deti a žiakov so ZZ.

Raná starostlivosť poskytovaná deťom so SP má mimoriadne dôležitý význam, pretože závažné zdravotné postihnutie tieto deti značne limituje v plnohodnotnom začlenení sa do spoločnosti. Cielenu odbornú starostlivosť – intervenciu je potrebné poskytovať v období, keď dochádza k najintenzívnejšiemu vývinu dieťaťa, teda v jeho prvých rokoch života. Vo všeobecnosti platí, že čím skôr je starostlivosť dieťaťu poskytnutá, tým lepšie výsledky je možné docieľiť, samozrejme, v závislosti od faktorov – druhu a stupňa postihnutia, veku vzniku postihnutia, vnútorných predpokladov dieťaťa, sociálnej a kultúrnej úrovne rodiny atď. Začať s poskytovaním odbornej starostlivosti až v čase, keď dieťa začína plniť školskú dochádzku, je oneskorené a negatívnym spôsobom ovplyvňuje jeho vzdelávanie a školskú úspešnosť.

Poradenské zariadenie poskytuje starostlivosť SP dieťaťu v nasledujúcich oblastiach:

- psychológ zrealizuje psychologickú diagnostiku, určí intelektovú úroveň dieťaťa,

- špeciálny pedagóg vykoná špeciálnopedagogickú diagnostiku, zistí možnosti vzdelávania dieťaťa, odporučí vhodný vzdelávací program, špeciálnopedagogické postupy, metódy a formy práce s dieťaťom,
- špeciálny pedagóg sa zameria na rozvoj jednotlivých kognitívnych schopností prostredníctvom intervenčných činností,
- logopéd sa sústreďuje na rozvíjanie komunikačných kompetencií dieťaťa.

Vo vzťahu k rodine dieťaťa sa odborní zamestnanci (psychológ, špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg) poradenského zariadenia zamerajú na:

- podchytenie rodiny a poskytnutie psychologickej pomoci (zvládanie psychického stresu súvisiaceho s diagnostikovaným SP,
- usmerňovanie rodičov v starostlivosti o SP dieťa (orientácia v oblasti všeobecných informácií o SP),
- identifikovanie a koordináciu komunikačného procesu v rodine, hlavne v interakcii s dieťaťom,
- nastavenie sluchovej a jazykovej stimulácie dieťaťa v rodine,
- oboznamovanie s možnosťami osvojovania zručností dieťaťa v daných oblastiach,
- usmerňovanie očakávaní rodičov vzhľadom na potenciál dieťaťa,
- oboznamovanie rodičov so správnym používaním načúvacích prístrojov,
- informovanie rodičov o možnostiach podpory v rámci ÚPSVaR (kompenzačné pomôcky, finančné príspevky, preukaz ŤZP a pod.)

Vo vzťahu k vzdelávaniu špeciálny pedagóg (surdopéd) v spolupráci s ostatnými odbornými zamestnancami poradenského zariadenia:

- navrhne vhodnú formu vzdelávania dieťaťa (formou individuálnej integrácie, resp. v špeciálnej triede alebo špeciálnej škole pre deti so SP – materská škola, základná škola),
- stanoví vhodný vzdelávací program (zvyčajne pre deti a žiakov so SP, resp. pri dobre rozvinutých verbálnych schopnostiach výber vzdelávacieho programu pre deti/žiakov s NKS),
- spolupracuje s pedagogickými a odbornými zamestnancami MŠ, ZŠ (konzultácie, metodické usmerňovanie, supervízia a pod.),
- spolupracuje pri zostavovaní individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu (IVVP), dohliada na jeho úplnosť v nasledujúcich oblastiach: vplyv diagnózy SP na výchovno-vzdelávací proces, požiadavky na úpravu prostredia školy a triedy, modifikácia obsahu vzdelávania, špecifiká organizácie a foriem vzdelávania, aplikácia špeciálnych vzdelávacích postupov, požiadavky na zabezpečenie kompenzačných pomôcok a špeciálnych učebných pomôcok, zabezpečenie servisu odborníkov – školského špeciálneho pedagóga, logopéda a iných, ktorí participujú na poskytovaní špeciálnopedagogickej starostlivosti o dieťa v škole, špeciálnopedagogická podpora, špecifické predmety, intervenčná činnosť školského špeciálneho pedagóga, školského logopéda, vzdelávanie s podporou asistenta učiteľa, hodnotenie vzdelávacích výsledkov dieťaťa a jeho špecifiká, spolupráca s poradenským zariadením.

Vo vzťahu k dieťaťu špeciálny pedagóg (surdopéd) vykonáva:

- ciele tréning sluchových a rečových schopností,
- sluchovú stimuláciu – sluchovú výchovu,
- výber vhodných komunikačných foriem, ktorých účinnosť si overuje v pravidelnej intervenčnej činnosti a sú využívané aj v rodine dieťaťa,

- postupné budovanie komunikačného systému dieťaťa – učí dieťa komunikovať a vyjadrovať sa v pre neho optimálnom komunikačnom systéme (v posunkovom jazyku, v hovorenom jazyku, v posunkovanej slovenčine alebo v komunikačných formách, ktoré nemajú charakter jazykov).

V rámci komunikačného systému sa v starostlivosti o SP dieťa najčastejšie uplatňujú nasledujúce komunikačné systémy a komunikačné stratégie:

Posunkový jazyk je prirodzeným jazykom nepočujúcich osôb. Má všetky podstatné vlastnosti jazyka vrátane gramatického systému. Je vhodné uplatňovať ho u detí, kde orálna cesta komunikačného rozvoja nie je efektívna. Pozostáva z posunkov, z manuálnych a nemanuálnych komponentov, kam patria výraz tváre, pohľad, pohyby hlavy, pohyby hornej časti tela a orálne komponenty.

Prstová abeceda môže byť súčasťou posunkového jazyka a posunkovanej slovenčiny. Realizuje sa prstami, používa sa na sprostredkovanie písmen. Prostredníctvom nej sa deti so SP učia spájať písmená do slov, spoznávajú článkovanosť hovoreného jazyka.

Pomocné artikulačné znaky uľahčujú identifikáciu hlások zvukového jazyka. Je zameraný na dopĺňanie odzverania, umožňuje „vidieť“ tie hlásky, ktoré sa ťažko odzverajú z úst.

Písomná forma jazyka môže byť doplnkom komunikačných prostriedkov, umožňuje hovorený jazyk vnímať vizuálne a vyjadrovať sa prostredníctvom neho.

Odzveranie je vizuálne vnímanie hovorenej reči sledovaním pohybov pier, sánky a jazyka a súčasné analyzovanie a porozumenie sledovanej hovorenej reči. Je ním možné do istej miery kompenzovať SP. Predpokladom dobrého odzverania je vybudovaná slovná zásoba v hovorenom jazyku.

Totálna komunikácia prebieha kombináciou viacerých uplatňovaných komunikačných systémov a stratégií. Preferuje všetky formy komunikácie (gestá, posunkový jazyk, hovorenie, odzveranie, prstovú abecedu, čítanie a písanie, rozvoj zvyškov sluchu, pomocné artikulačné znaky, nákresy...).

Sluchová výchova je špeciálny prístup (stratégia), ktorý učí dieťa so SP využívať zvyšky sluchu pomocou správne nastavených načúvacích prístrojov alebo KI. Vychádza z predpokladu, že sluch je možné trénovať, aj keď ide o ťažký stupeň straty sluchu. Podmienkou je využívanie kvalitných a dobre nastavených načúvacích prístrojov alebo KI.

Výstup činnosti

Poradenské zariadenia evidujú žiakov so SP ako žiakov so zdravotným znevýhodnením a so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ďalej ŠVVP).

V spise klienta vedú záznamy o vykonávaných odborných činnostiach:

- diagnostických vyšetreniach (psychologických, špeciálnopedagogických, príp. sociálnopedagogických),
- pozorovaniach dieťaťa, napr. na vyučovaní, pri voľnočasových aktivitách,
- konzultáciách pre rodičov a PZ škôl,
- intervenciách v rámci reedukácie, rehabilitácie a terapie dieťaťa so SP,
- kontrole individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu v prípade, ak škola pri jeho vypracovávaní spolupracuje s poradenským zariadením.

Evidujú:

- odborné lekárske správy, ktoré slúžia na snímanie zdravotnej anamnézy dieťaťa,
- odporúčania od pediatrov, prípadne iných odborných lekárov na vyšetrenie dieťaťa v poradenskom zariadení,

- správy z vykonaných diagnostických vyšetrení,
- plány intervenčných činností,
- žiadosti zákonných zástupcov, resp. škôl o odborné vyšetrenia,
- informovaný súhlas zákonného zástupcu dieťaťa s vykonaním diagnostík a poskytovaním ďalšej odbornej starostlivosti,
- súhlas so spracovaním osobných údajov pre potreby poradenského zariadenia,
- oznámenie o zaradení do klientely poradenského zariadenia,
- odporúčania odborných zamestnancov (psychológ, špeciálny pedagóg) na doplnenie nevyhnutných lekárskeho vyšetrení (v prípade nejasností pri určovaní dg. dieťaťa, resp. v prípade chýbajúcich odborných lekárskeho vyšetrení).

Spolupráca

Externá spolupráca:

Na komplexnej starostlivosti o dieťa so SP sa podieľajú viaceré inštitúcie – pediater (včasná novorodenecká depistáž), následne odborný lekár ORL, foniater – diagnostikujú dieťaťu SP. V spolupráci s ušným protetikom (výroba individuálnych ušných koncoviek) pridelujú dieťaťu naúčvací aparát. Ak dieťa spĺňa podmienky, je zaradené na chirurgické riešenie KI. Poradenské zariadenie spolupracuje so spomínanými odborníkmi najmä v oblastiach, ktoré významne ovplyvňujú proces výchovy a vzdelávania – odporúčanie zníženého počtu vyučovacích hodín zo zdravotných dôvodov, individuálnej formy vzdelávania, identifikácia obmedzení vo výchovno-vzdelávacom procese vyplývajúcich z postihnutia dieťaťa, napr. výučba viacerých cudzích jazykov.

Spolupráca s ÚPSVaR – vypracovávanie správ z odborných vyšetrení na sociálne účely, pridelenie kompenzačných pomôcok, priznanie finančných príspevkov atď.

Poradenské zariadenie v procese individuálnej integrácie spolupracuje so školami, kde sa dieťa vzdeláva, najmä pri tvorbe individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu. Poskytuje konzultácie PZ a odborným zamestnancom školy – školský špeciálny pedagóg, školský logopéd a pod. V spolupráci so spomínanými zamestnancami mapuje priebeh vzdelávania dieťaťa, sleduje jeho školskú úspešnosť, participuje na riešení problémov. Poskytuje školám metodické usmerňovanie.

Pravidelná spolupráca s rodinou dieťaťa so SP formou konzultácií (podľa potreby), v rámci pravidelných kontrolných diagnostických vyšetrení (podľa potreby, resp. v dvojročných intervaloch), riešenie aktuálnych problémov (výchovné, príp. vzdelávacie), na ktoré upozorní rodič dieťaťa.

V rámci internej spolupráce:

Spolupráca medzi odbornými zamestnancami poradenského zariadenia pri určovaní zdravotného znevýhodnenia – SP. Na tomto procese sa podieľajú: psychológ, špeciálny pedagóg – surdopéd, sociálny pedagóg. Vyhľadávajú možnosti vhodného vzdelávania pre dieťa (podľa individuálnych osobitostí a stavu dieťaťa), určovanie adekvátneho vzdelávacieho programu, posúdenie vhodnosti zaškolenia, odporúčania odkladu povinnej školskej dochádzky, posudky na účely poskytnutia príspevku ŽZP a pod.

Úskalia postupu

Čomu sa vyhnúť

- Neadekvátny spôsob integrovaného vzdelávania v bežnej ZŠ, bez vytvorenia podmienok nevyhnutných na integráciu dieťaťa (nedostatočné personálne podmienky, škola nedisponuje vyučujúcimi s potrebným špeciálnopedagogickým vzdelaním, nemá vytvorenú pozíciu školského špeciálneho pedagóga, nemá asistenta učiteľa).
- Ignorovanie skutočnosti, že dieťa má SP a z neho vyplývajúce špeciálnopedagogické potreby, či už rodičom alebo pedagógom.
- Neodborné prístupy vo vzdelávaní – nerešpektovanie špeciálnych potrieb dieťaťa, neuplatňovanie špecifických postupov a metód práce so SP dieťaťom, nevypracovaný, resp. nedôsledne vypracovaný IVVP, neuplatňovanie špeciálnopedagogickej podpory v rámci vyučovania špecifických predmetov.
- Nezabezpečenie kompenzačných pomôcok – načúvacieho prístroja alebo k nemu potrebných súčastí (napr. batérie do prístroja, individuálna ušná koncovka a pod., ako dôvod je uvádzaný nedostatok finančných prostriedkov – rodiny v hmotnej núdzi, SZP a pod.).
- Nevyužívanie kompenzačných pomôcok, napr. situácie, že dieťa má načúvací prístroj, ale v škole ho nevyužíva. Učiteľ argumentuje: „Prístroj je zamknutý v skrini, aby ho dieťa nestratilo, prípadne aby ho niekto neodcudzil.“ „Načúvací prístroj mu aj tak vôbec nepomáha, načo mu ho budem dávať...“
- Nerealizovanie odborných vyšetrení s dieťaťom zákonným zástupcom. Je pomerne bežným javom, že učiteľ školy alebo psychológ, špeciálny pedagóg poradenského zariadenia upozorňuje rodičov na predpoklad SP. Odborné stanovisko je však potrebné od odborného lekára – foniatra, ORL. Rodičia však vyšetrenie nezabezpečia, či už popieraním skutočnosti, že dieťa má problém so sluchom, alebo z nedostatku záujmu o riešenie problému.
- Neskoré podchytenie dieťaťa v rámci diagnostiky a realizácie špeciálnopedagogickej starostlivosti – vysoký vek pri stanovení diagnózy, nevyhľadanie a nezabezpečenie odbornej špeciálnopedagogickej pomoci.
- Považovanie SP dieťaťa za hlúpe, neschopné, s nízkym intelektom.
- Segregovanie dieťaťa, či už v rámci žiackeho kolektívu, v rámci školy alebo celkovo spoločnosti.

Doplňujúce informácie

Kvalifikačné predpoklady

Pedagogickí a odborní zamestnanci pracujúci v oblasti výchovy a vzdelávania detí so SP musia spĺňať kvalifikačné predpoklady na výkon pracovnej činnosti v školách a školských zariadeniach, ktoré stanovuje záväzný predpis – vyhláška č. 1/2020 Z. z. Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky o kvalifikačných predpokladoch pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov.

Na výchove a vzdelávaní sa podieľajú:

- pedagogickí a odborní zamestnanci školy – učiteľ, vychovávateľ, školský logopéd, školský špeciálny pedagóg, pedagogický asistent, školský psychológ,
- odborní zamestnanci poradenských zariadení – psychológ, špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg.

Zoznam použitých metód:

- posunkový jazyk,
- prstová abeceda,
- pomocné artikulačné znaky,
- odzveranie,
- písomná forma jazyka,
- totálna komunikácia,
- sluchová výchova.

Zoznam organizácií:

- MŠ a ZŠ pre deti a žiakov so SP,
- centrum špeciálnopedagogického poradenstva
- Zväz sluchovo postihnutých (ZSP).

Použité zdroje

TARCSIOVÁ, D. 2008. Pedagogika sluchovo postihnutých (vybrané kapitoly). Bratislava: Pedagogická fakulta Univerzity Komenského, Katedra špeciálnej pedagogiky. Vydavateľstvo MABAG, spol. s r. o., Bratislava.

